

Handelshøyskolen BI

MAN 51591 Anvendt økonomi for ledere - Globale perspektiver

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	03-09-2021 09:00	Termin:	202120
Sluttdato:	06-12-2021 12:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202120 21556 IN03 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Andrea Nina Eugster

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Prosjektoppgave Økonomi for Ledere: Globale Perspektiver
Naun på veileder *:	Anders Tveit og Espen Ekberg

Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei	Kan besvarelsen offentliggjøres?:	Ja
---	-----	--	----

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	8
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Prosjektoppgave ved Handelshøyskolen BI

Økonomi for Ledere: Globale Perspektiver

MAN5159 v/ Anders Tveit og Espen Ekberg

Utleveringsdato: 03.09.2021

Innleveringsdato: 06.12.2021

Stuedsted: BI Oslo

Innhold

Innhold.....	1
DEL 1 MAKROØKONOMI	2
1 Innledning til Makroøkonomi	3
2 Makroøkonomisk Teori.....	4
2.1 AD-AS Modellen.....	4
2.2 Negativ økonomisk vekst.....	6
2.3 Offentlig innblanding for å reetablere en balanse.....	7
3 Negativ økonomisk vekst i Norge under finanskrisen 2008/09	8
3.1 Analyse av økonomiske variabler under finanskrisen	8
3.2 Beslutningstakerens tilnærming under finanskrisen	11
4 «Bruk av økonomiske virkemidler i forbindelse med korona pandemien vil føre til inflasjon»	11
5 Konklusjon makroøkonomi.....	17
DEL 2 ØKONOMISK HISTORIE.....	19
6 Innledning til økonomisk historie	20
7 Hovedtrekkene i velstandsutviklingen	20
8 Ulikhet i verden.....	25
8.1 Faktorer til ulikhet i verdenen.....	25
8.2 Ulikhet – et eksempel: Sveits og Nepal	26
9 Økonomisk globalisering	29
10 Konklusjon økonomisk historie	32
11 Referanser.....	34

DEL 1

MAKROØKONOMI

1 Innledning til Makroøkonomi

Fredag, 26. November 2021 kunne vi atter en gang våkne til nyheten om børsfall verden rundt grunnet en ny mutasjon av Korona viruset. Dette er bare et eksempel på globale ringvirkninger som et eksternt sjokk som en pandemi kan gi.

Makroøkonomi tar for seg det økonomiske samspillet både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Denne prosjektoppgaven i makroøkonomi består av to deloppgaver. Deloppgave 1 er presentert i kapittel 2 og kapittel 3, deloppgave 2 er presentert i kapittel 4.

I kapittel 2 vil jeg i korte trekk oppsummere den makroøkonomiske teorien ved hjelp av Aggregate Demand – Aggregate Supply (AD-AS) modellen, som gir en forenklet presentasjon av virkeligheten. Jeg vil deretter bruke modellen til å forklare mulige årsaker til negativ økonomisk vekst generelt. Jeg vil også se på teoretiske tilnærminger for å stabilisere økonomien. Den teoretiske forklaringen støtter seg i all hovedsak på (Schiller & Gebhardt, 2019) samt forelesninger i faget «Økonomi for Ledere: Globale Perspektiver» på BI høst 2021 med Anders Tveit.

I kapittel 3 vil jeg diskutere mulige årsaker til negativ økonomisk vekst under finanskrisen 2008/2009 i Norge ved hjelp av AD-AS modellen og statistikk fra Statistisk Sentralbyrå (SSB). Analysen vil begrense seg på endringer i bruttonasjonalprodukt (BNP) og underliggende faktorer i realligningen. Jeg vil også undersøke om beslutningstakere har vært inspirert av kjente økonomer i måten finanskrisen har vært håndtert på.

Deloppgave 2 vil ta for seg påstanden «Bruk av økonomiske virkemidler i forbindelse med korona pandemien vil føre til inflasjon». Jeg vil bruke mye av teorien presentert i kapittel 2 som bakteppe til å diskutere påstanden med fokus på årene 2020 og 2021 i Norge.

Avslutningsvis vil jeg oppsummere funnene fra de forskjellige deloppgavene i en konklusjon i kapittel 5.

2 Makroøkonomisk Teori

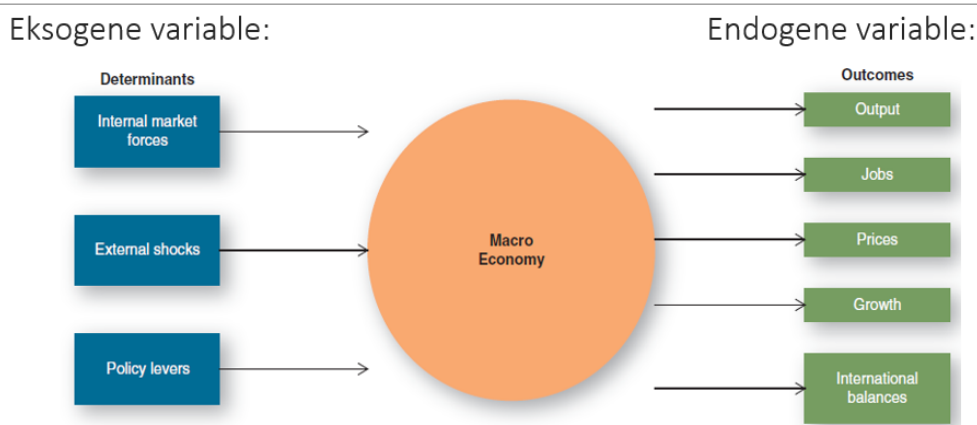
2.1 AD-AS Modellen

I følge Schiller & Gebhardt (2019, ss. 159-161) kan makroøkonomien beskrives med noen få variabler. På den ene siden påvirkes makroøkonomien av eksogene variabler som interne markedskrefter, et eksternt sjokk eller politiske virkemidler. Med andre ord, noe skjer som får markedet ut av balansen. Dette gjenspeiler seg i endringen av en del deskriptive økonomiske parametre. Disse kalles for endogene variabler og kan være bruttonasjonalproduktet (BNP), jobber (arbeidsledighet), priser (inflasjon), vekst (endring i produksjonskapasitet) og internasjonal balanse (valuta-verdi, eksport-balanse). Dette forholdet er gjengitt i Figur 1.

Makroøkonomer er ute etter å forklare sammenhengen mellom de eksogene og endogene variablene. AD-AS modellen er en makroøkonomisk modell som kan brukes til å gjøre akkurat dette.

A Model of the Macro Economy

(Schiller kap 8)

Figur 1 Makroøkonomisk modell etter Schiller & Gebhardt (2019, s. 160), tatt fra forelesningspresentasjonen til Anders Tveit.

Økonomi styres av tilbud og etterspørsel. I makroøkonomi ser man på tilbud og etterspørsel på et overordnet nivå der det totale tilbudet og den totale etterspørselen i en økonomi summeres opp over alle produkter og tjenester, deretter uttrykket som aggregate demand (AD) og aggregate supply (AS).

AD uttrykker den totale etterspørselen som funksjon av prisnivået i et land målt i BNP over en tidsperiode, gitt at ingen ytre omstendigheter endrer seg (*ceteris paribus*). Den samlede etterspørselen kan uttrykkes i form av faktorene i realligningen,

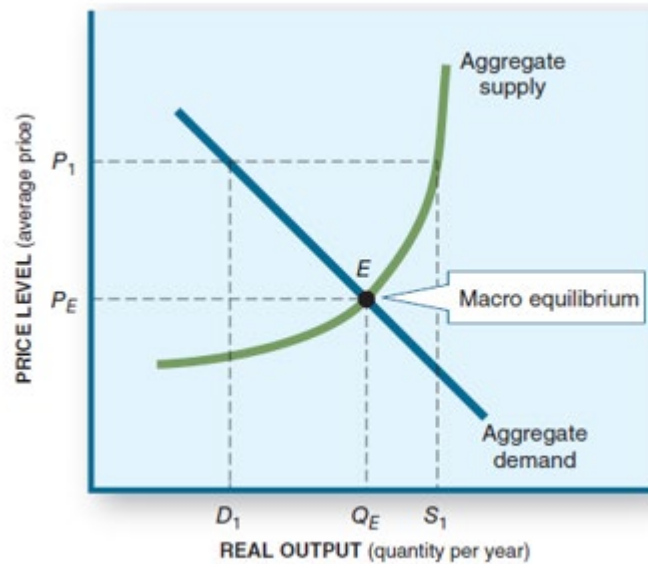
$$BNP = C + G + I + (X - M)$$

hvor C tilsvarer alt privat konsum, G tilsvarer offentlig konsum, I representerer bedrifters investeringer, X er eksport og M er import, deretter representerer $(X-M)$ landets netto eksport (Schiller & Gebhardt, 2019, s. 102).

Den totale etterspørselen er omvendt proporsjonal til prisnivået, det vil si jo lavere prisnivået, jo høyere er etterspørselen. AD kurven heller dermed nedover (se Figur 2). Grunner til dette er økt kjøpekraft ved lavere prisnivå, påvirkning av eksport balansen og fall i lånerente grunnet lavere etterspørsel (Schiller & Gebhardt, 2019, ss. 161-163).

AS uttrykker det totale tilbudet av varer og tjenester som funksjon av prisnivået målt i BNP som bedrifter er villig til å produsere for over en tidsperiode, *ceteris paribus*. I motsetningen til den totale etterspørselen er det totale tilbudet proporsjonalt til prisnivået, altså bedrifter er villige til å produsere mer til høyere priser da det kan gi økt profitt. Kurven har en mer eksponentiell utforming (se Figur 2), noe som skyldes kostnadspresset ved høy produksjon og forholdet mellom konstante og variable kostnader. Det er altså profitt og kostnadsforhold som gjør at kurven heller oppover (Schiller & Gebhardt, 2019, ss. 163-164).

I krysningspunktet av AD og AS kurven finner vi punktet der markedet er i en likevekt (E), det vil si markedet produserer en mengde varer (Q_E) på et prisnivå (P_E) som gjenspeiler etterspørselssiden (se Figur 2). Likevekten (E) er unikt under gitte forutsetningen, men på ingen måte permanent. En forandring i en eller flere av de eksogene faktorene kan føre til et skifte av en av kurvene eller til og med begge kurver samtidig og dermed lede markedet i en ubalanse, som for eksempel negativ økonomisk vekst.

2.2 Negativ økonomisk vekst

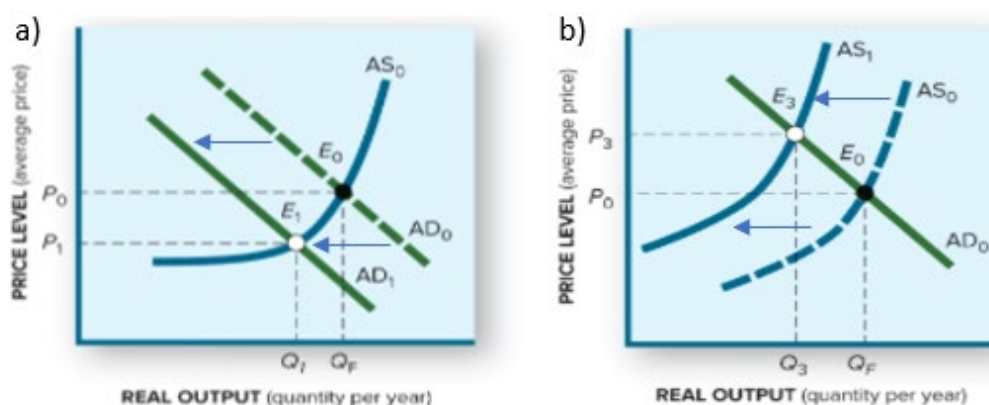
Negativ økonomisk vekst kan beskrives som en negativ utvikling av BNP, det vil si en opplever en reduksjon i BNP fra et år til et annet. I lys av AD-AS modellen kan en reduksjon av BNP forklares på to mulige måter:

- a) Et skifte av AD kurven til venstre, altså en reduksjon i den totale etterspørselen som vil gjøre at prisene presses ned, gitt at AS er konstant (Figur 3a).
- b) Et skifte av AS kurven til venstre, altså en reduksjon i det totale tilbudet som vil gjøre at prisene presses opp, gitt at AD er konstant (Figur 3b).

Et venstreskifte av enten AD eller AS vil altså i begge tilfeller ytre seg i en redusert BNP, men i den nye likevekten vil vi se et redusert totalt prisnivå, altså en deflasjon, hvis etterspørselen reduseres og et totalt økt prisnivå, altså inflasjon eller stagflasjon, hvis tilbudet reduseres.

En indikator for prisendringer er konsumprisindeksen (KPI). KPI viser endringer i den gjennomsnittlige prisen av et produkt, og gir dermed en indikasjon om

inflasjonsraten er positiv (inflasjon) eller negativ (deflasjon). Her skilles det mellom den samlede inflasjonen (KPI) og kjerneinflasjon, altså KPI justert for forbigående svingninger, som avgiftsendringer og energivarer (KPI-JAE) (Schiller & Gebhardt, 2019, ss. 138-144).

Figur 3 Forskyving i AD kurven (a) og AS kurven (b) som viser mulige årsaker til negativ økonomisk vekst, (Schiller & Gebhardt, 2019, ss. 168-169), tatt fra forelesningen til Anders Tveit.

Figur 3 illustrerer også punktet Q_F , altså BNP ved full sysselsetting. Det er punktet der arbeidsledigheten er på et langsiktig gjennomsnittsnivå (Schiller & Gebhardt, 2019, s. 165). I begge tilfeller av negativ økonomisk vekst kan vi se at likevekten dropper under full sysselsetting. Det er dermed å forvente at arbeidsledigheten går opp i tider med negativ økonomisk vekst.

2.3 Offentlig innblanding for å reetablere en balanse

Klassisk økonomisk teori etter «Say's law» tilsier at balansen re-etablerer seg selv og proklamerer en «laissez-faire» tilnærming. (Schiller & Gebhardt, 2019, s. 154). Under den store depresjonen i 1930-tallet motargumenterte John Maynard Keynes denne påstanden og konkluderte med at markedet er ustabil i seg selv og at en re-etablering av balansen krever et inngrep i makroøkonomien (Schiller & Gebhardt, 2019, ss. 154-155).

Ved å forstå virkemåten av AD-AS modellen, det vil si om årsakene til den økonomiske ubalansen skyldes tilbud eller etterspørsel, samt de eksogene og endogene faktorene, er det mulig å velge virkemidler for å re-etablere en ønsket

makrobalanse. Disse kan innebære et inngrep i finanspolitikken (Keynes synspunkt) og/eller et inngrep i pengepolitikken (monetaristenes synspunkt) (Schiller & Gebhardt, 2019, s. 226ff og 312ff).

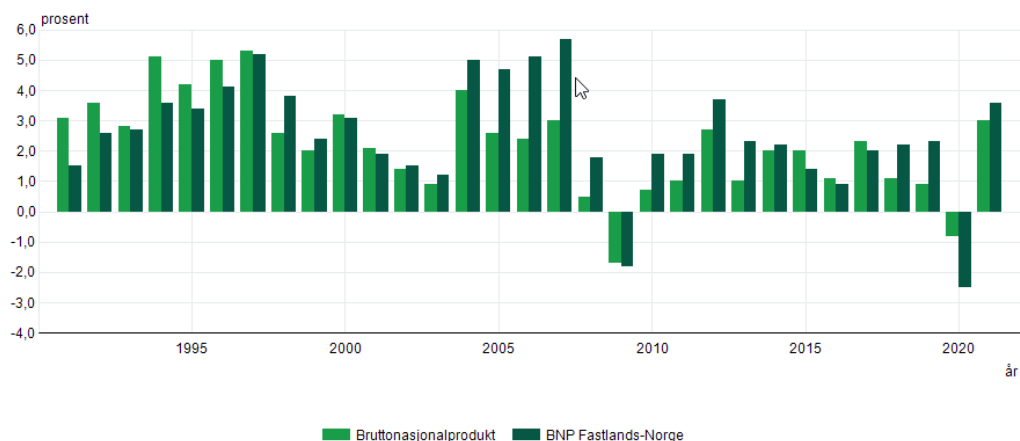
Gjennom finanspolitikken påvirkes etterspørselen direkte eller indirekte. På den ene siden kan politiske beslutningstakere øke/minke offentlige utgifter (G) for å påvirke etterspørsel, noe som påvirker etterspørselen direkte i henhold til realligningen. På den andre siden kan regjeringen endre skattenivået, noe som indirekte påvirker etterspørselssiden ved å gi privatpersoner og bedrifter mer eller mindre penger å bruke.

Pengepolitikken styres av statens pengeorgan, typisk sentralbanken, gjennom endringer i pengetilbudet i markedet. Dette kan oppnås enten ved endringer av styringsrenten eller gjennom markedsoperasjoner som kjøp og salg av statsobligasjoner. I begge tilfeller påvirkes etterspørselssiden indirekte gjennom å øke/reducere kjøpekraften til privatpersoner og investorer, samt at valuta kursen kan påvirkes, noe som igjen påvirker eksportbalansen.

3 Negativ økonomisk vekst i Norge under finanskrisen 2008/09

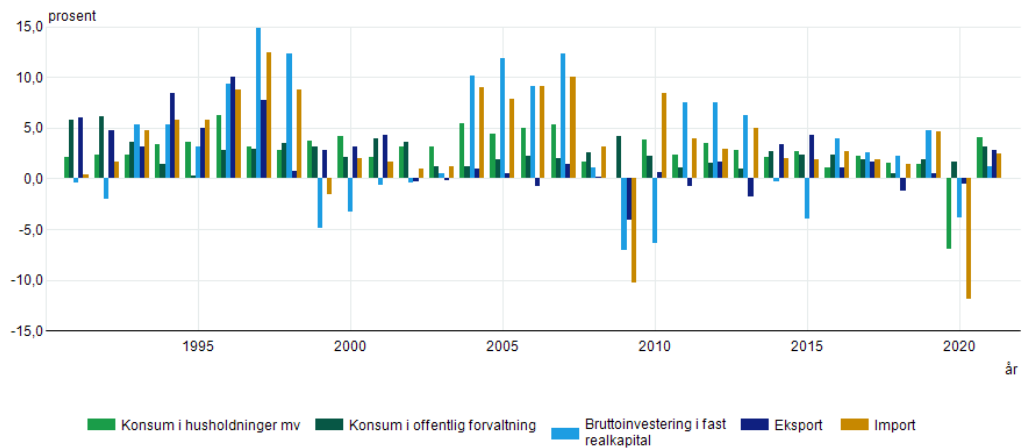
3.1 Analyse av økonomiske variabler under finanskrisen

Figur 4 viser utviklingen av prosentvis endring av årlig BNP i Norge for perioden 1990 til 2021. Norge opplevde en redusert økonomisk vekst i 2008 og en tydelig negativ økonomisk vekst i 2009 under finanskrisen. Finanskrisen ble utløst av et eksternt sjokk, nemlig konkursen av den amerikanske storbanken Lehmann Brothers, 15. september 2008 (Gram, u.d.). Usikkerheten i det amerikanske markedet smittet verden over og skapte usikkerhet på etterspørselssiden, altså en venstreforskyving av AD kurven. Den følgende analysen vil dermed begrense seg på statistiske parametere tilknyttet etterspørselen og inflasjon.

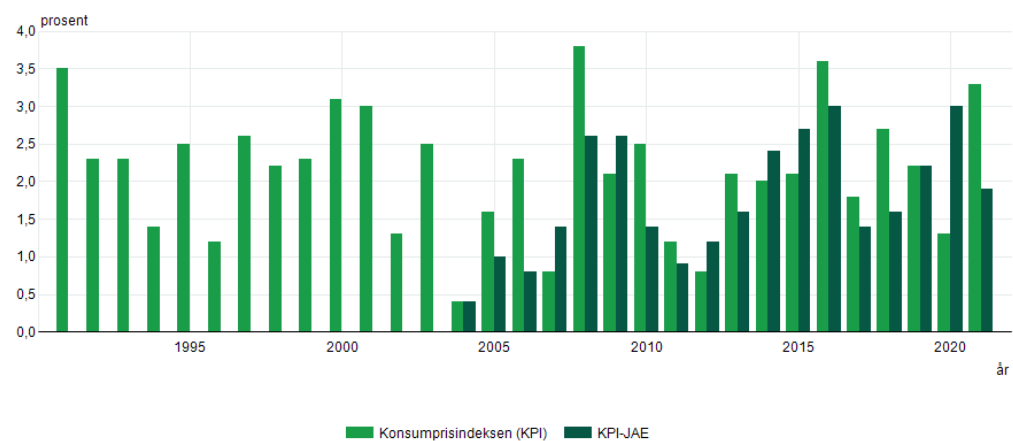
Figur 4 Prosentvis endring av BNP i Norge fra året før. Kilde: Statistisk Sentralbyrå (<https://www.ssb.no/statbank/table/12880/> variabler: BNP og BNP Fastlands-Norge, periode 1991-2021, hentet 24.09.21)

En reduksjon i AD kan knyttes til en nettoreduksjon i de fire hovedkomponenter i realligningen – privat konsum (C), offentlig konsum (G), bedriftenes investeringsnivå (I) og netto eksport (X-M). Statistikk på disse størrelser fra Statistisk Sentralbyrå (Statistisk Sentralbyrå - ssb.no, 2021) viser en tydelig endring av disse variabler i den diskuterte tidsperioden (se Figur 5). Alle størrelser flatet ut i 2008, noe som kan tyde på en usikkerhet i markedet. En stor markant endring observeres så i 2009, der bruttoinvesteringer (I) og netto eksport (X-M) stupte. Utviklingen i privat konsum var konstant (0% endring), mens konsum i offentlig forvaltning økte betydelig. Ifølge Schiller & Gebhardt (2019, s. 189) er det typisk for økonomiske nedgangstider at bedriftens investeringer svinger mye sterkere enn variasjonen i privatkonsum. En økning i G tyder på en antisyklisk finanspolitikk for å motvirke den negative økonomiske utviklingen, noe jeg vil gå nærmere inn på i kapittel 3.2.

Figur 5 Prosentvis endring av realligningsfaktorene fra året før. Kilde: Statistisk Sentralbyrå (<https://www.ssb.no/statbank/table/12880/> variabler: Konsum i husholdninger, Konsum i offentlig forvaltning, bruttoinvesteringer i fast realkapital, Eksport og Import, periode 1991-2021, hentet 24.09.21)

Ved et venstre skift av AD kurven er det å forvente at vi opplever en deflasjon i henhold til Figur 3a. Konsumprisindeksen i Norge, både den totale (KPI) og kjerneinflasjonen (KPI-JAE) er vist i Figur 6. Det kan observeres en reduksjon i KPI fra 2008 til 2009, mens KPI-JAE er konstant på et inflasjonsnivå på 2.5%. Dette er mot forventningen, gitt et AD kurve skift til venstre og kan tyde på pengepolitiske tiltak for å stabilisere prisveksten og styrke norsk økonomi (Norges Bank, 2020). Dette diskuteres nærmere i kapittel 3.2.

Figur 6 Endring i konsumprisindeks (KPI) og Konsumprisindex justert for avgiftsendringer og energivarer (KPI-JAE) fra året før. Kilde: Statistisk Sentralbyrå

(<https://www.ssb.no/statbank/table/12880/> variabler: KPI, KPI-JAE, 1991-2021, hentet 24.09.21)

3.2 Beslutningstakerens tilnærming under finanskrisen

Ifølge Schiller & Gebhardt (2019, ss. 167-171) kan etterspørselssiden påvirkes på forskjellige måter. En økning i offentlige utgifter (Figur 5) og en stabilisering av inflasjonsnivå (Figur 6) tyder på bruken av både finans- og pengepolitiske tiltak for å motvirke finanskrisen og stimulere etterspørselssiden i Norge i 2009.

Under finanskrisen lot norske beslutningstakere seg blant annet påvirke av den Keynesianske teorien, som tilsier en økning i offentlige budsjettposter for å stimulere etterspørselen (altså punkt G i realligningen). Her var Norge i en unik situasjon ved muligheten om bruk av penger fra oljefondet i budsjettet. Dette bekreftes i Kristin Halvorsen sin fremleggelse av statsbudsjettet for 2009 (Halvorsen, 2008).

Beslutningstakere brukte også virkemidler fra den monetære teorien, som inngriper i lånerenter og pengetilbudet. Dette beskrives blant annet av Gram (u.d.): «Frem til høsten 2009 ble renten satt ned til rekordlave 1,25 prosent. Det ble gitt lettelser i krav om sikkerhet, inngått en kredittavtale med den amerikanske sentralbanken og tilført dollarlikviditet til norske banker...». Dette er i tråd med Norges Bank's mål om å opprettholde en stabil inflasjon (Norges Bank, 2020).

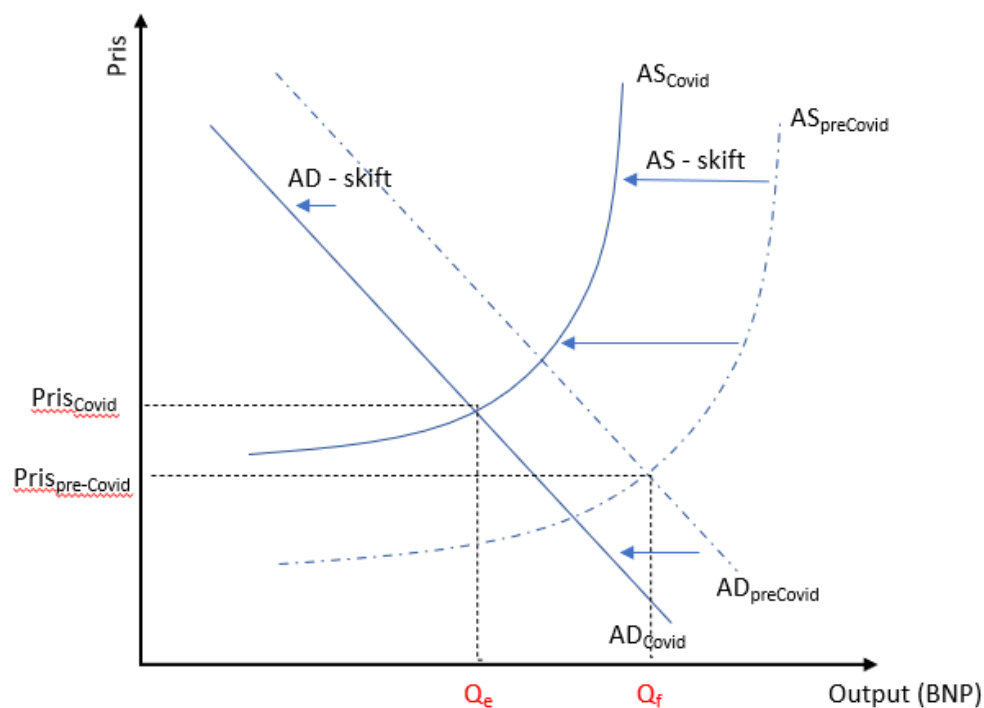
4 «Bruk av økonomiske virkemidler i forbindelse med korona pandemien vil føre til inflasjon»

Korona krisen har hatt store økonomiske konsekvenser både på individ nivå og for det nasjonale og globale samfunnet. Regjeringer og finansorganer verden over har grepet inn med økonomiske virkemidler for å påvirke makroøkonomiske resultater. I den senere tiden har det vært diskutert om de offentlige inngrepene vil føre til økt inflasjon. For å kunne diskutere påstanden nærmere stiller det seg umiddelbart to spørsmål – hva er årsaker til inflasjon og hvordan påvirker bruken av økonomiske virkemidler inflasjonen. Jeg vil i dette tilfelle avgrense analysen til Norge i 2020 og 2021 og bruke mye av teorien som ble presentert i kapittel 2.

Tall fra statistisk sentralbyrå viser at Norge opplevde negativ økonomisk vekst i 2020 (se Figur 4). Samtidig var kjerneinflasjonen (KPI-JAE) opp i 3%, noe som er 1% over Norges Bank sitt inflasjonsmål på 2% (Park Framstad, 2018). Den ujusterte KPIen har vært lavere grunnet lav oljepris under pandemien. Ifølge AD-AS modellen er dette forenlig med en plutselig reduksjon på tilbudssiden (venstre skift av AS kurven), som vil medføre en prisøkning mens BNP blir redusert, altså en stagflasjon. (Schiller & Gebhardt, 2019, ss. 143-144). Da Covid-19 pandemien med restriksjonene inntraff, opplevde Norge at noen varer og tjenester plutselig ble borte over natten. Bedrifter måtte stenge ned på grunn av smittevernstiltak, som igjen gjorde at forsyningskjeden sluttet å fungere optimalt, flaskehals oppstod, noe som forsterket effekten av et til dels fraværende og til dels sterkt redusert tilbud.

Figur 5 viser også at etterspørselen har falt kraftig, der import (M), privat konsum (C) og bedriftenes investeringer (I) falt mest i oppgitt rekkefølge. Interessant her er at C falt mer enn I, som er mot forventningene (se kapittel 3.1). Etterspørselen etter noen varer og tjenester ble tvunget likt null. Konsumenter hadde da to valg, enten å bruke disponibel inntekt på andre varer eller å øke sparingen, altså en reduksjon av marginal konsumtilbøyelighet på kort sikt grunnet tvungen sparing. Bedriftenes investeringer derimot ble opprettholdt gjennom skattepakker.

I 2020 opplevde altså Norge både et venstre skift av AS og AD kurven. Figur 7 illustrerer dette og vi kan se at de to skiftene trekker i hver sin retning fra et prisnivå perspektiv. Nettoeffekten må ha vært utløst av skiftet i AS kurven som har ytret seg i økt inflasjon i 2020 mens skiftet i AD har dempet inflasjonseffekten.

Figur 7 Endring av AS og AD etter at Korona krisen inntraff.

Vi kan også se fra Figur 7 at likevekten Q_E under korona krisen flyttet seg vekk fra likevekten ved full sysselsetting Q_F , altså ved langtidsarbeidsledighet som ligger rundt sirka 3.5% i Norge ifølge SSB sine tall fra 1979-2020. Grunnet lockdown og nedstengte sektorer som har ført til permitteringer har arbeidsledigheten i Norge økt til 4.6% i 2020 ifølge SSB.

For å snu den negative trenden forårsaket av pandemien og øke produktiviteten igjen er det altså tilbudssiden som må stimuleres. Under pandemien har regjeringen i Norge ført både en ekspansiv finans- og pengepolitikk, med mål om å både påvirke etterspørsels- og tilbudssiden.

Regjeringen har utstedt krisepakker både for å opprettholde produktiviteten i bedrifter, men også for å støtte nedstengte bedrifter og permitterte. Dette ble blant annet gjort ved hjelp av bruk av penger fra oljefondet på den ene siden, og gjennom skattereduksjoner for bedrifter som stimulerer investeringer på den andre siden. Finanspolitikken stimulerer i dette tilfelle etterspørselen, men også tilbudssiden, gjennom å støtte bedrifter gjennom en vanskelig tid.

Samtidig satte Norges Bank ned styringsrenten til 0% (Olsen, 2020), noe som økte pengemengden i omløp. Husholdninger og bedrifter med lån profiterer særlig av denne type tiltak. I visse sektorer har den ekspansive pengepolitikken ført til mer etterspørsel, mens tilsvarende ikke er tilfelle for den nedstengte sektoren.

Samtidig har vi allerede diskutert at et økt pengetilbud kan ha ført til økt (tvungen) sparing heller enn at den disponible inntekten blir brukt på varer og tjenester og ringvirkningene dermed enten ikke blir så store som forventet eller forsinket. Den ekspansive pengepolitikken kan på sikt også hjelpe tilbudssiden. Lave lånekostnader kan hjelpe kriserammede bedrifter å overleve, noe som i sin tur igjen vil føre til at de kan komme sterkere tilbake når pandemien er over og dermed bidra til å skape arbeidsplasser og å øke tilbudet igjen.

Utfordringen med både finans- og pengepolitiske virkemidler er at etterspørselsstimuli kan presse opp prisene ytterligere hvis ikke tilbudssiden henter seg inn. Hvor mye et høyre skift av AD kurven påvirker inflasjonen er avhengig av hvor vi er på AS kurven. Ifølge teorien argumenterer Keynes for at AS kurven har en horisontal utforming, mens monetaristene på den andre siden argumenterer for en vertikal utforming (Schiller & Gebhardt, 2019, s. 339).

Realiteten ligger nok et sted mellom disse to teoriene, altså en hybrid kurve som AS kurven vist i Figur 7. Det blir da relevant å forstå hvor den nåværende likevekten (Q_E) ligger i forhold til likevekten ved langtids arbeidsledighetsraten (Q_F) for å forstå farepotensialet for økt inflasjon. Schiller & Gebhardt (2019, s. 339) sier at «jo nærmere full sysselsetting (altså Q_F) vi er, jo høyere er risikoen at finans- eller pengepolitiske stimuli vil føre til inflasjon». Med tanke på den høye arbeidsledigheten i 2020 bør Norge være langt nok unna den vertikale delen av AS kurven, sånn at en ren inflasjon uten BNP økning ikke er å forvente i den aktuelle situasjonen.

Tar vi en titt på 2021, så ser bildet allerede mer optimistisk ut. Hensikten med å stimulere etterspørsel med en ekspansiv finans- og pengepolitikk har fungert vel i Norge og allerede i 2021 kunne Norge registrere økonomisk vekst (Melding fra Stortinget, 2022). BNP økningen vært den høyeste på 10 år (Figur 4).

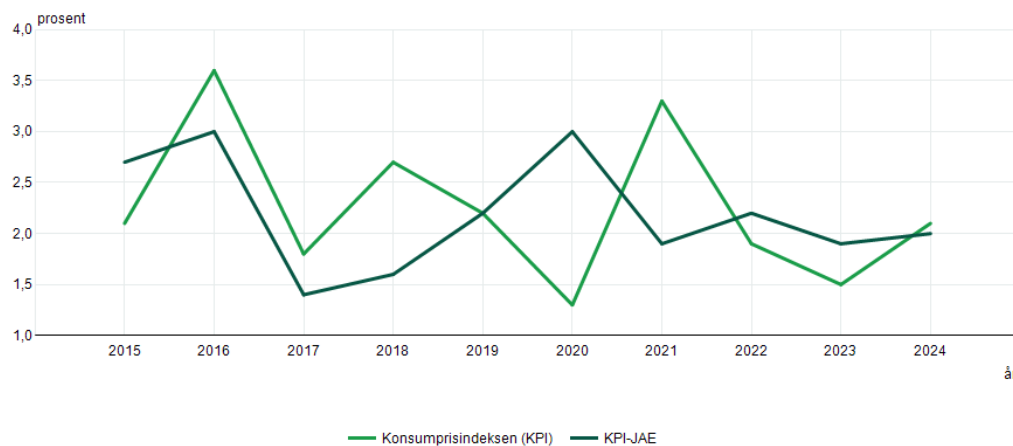
Etterspørselstrenden har også tydelig snudd i og med at lettelser i smittevernstiltak ut over våren 2021 tillot tilbudssiden til å delvis reetablere seg (Figur 5).

I oktober har SSB presentert 12-måneders endringen i KPI og KPI-JAE for tidsperioden september 2019 til september 2021 (Skjolden Thorsnes, 2021). Figur 8 viser tydelig at KPI-JAE har ligget godt over 2% inflasjonsmålet til Norges Bank i hele 2020 mens KPI har ligget noe under. Trenden snur i 2021 der KPI-JAE fra våren og ut over faller kraftig mens KPI steg med 4.1% fra september 2020 til september 2021. Denne sterke prisøkningen skyldes primært elektrisitetsprisene som steg med 107.7% inkludert nettleie (Skjolden Thorsnes, 2021). Inflasjonen skyldes altså trolig ikke finans- og pengepolitiske tiltak, men primært høye energipriser.

Figur 8 12-månedersendring, KPI og KPI-JAE, hentet fra Skjolden Thorsnes (2021)

Hvordan ser fremtidsutsiktene for inflasjonen ut, vil trenden fortsette? Stortinget skriver i sin melding om Nasjonalbudsjett 2022 at «inflasjonen de påfølgende årene anslås samlet sett å komme betydelig ned». (Melding fra Stortinget, 2022). SSB anslår i sine fremtidsutsikter at KPI-JAE vil ligge rundt 2%. Den ikke justerte KPI'en vil svinge litt mer grunnet stor variasjon i energipriser (Figur 9).

Figur 9 Konsumprisindeks (KPI) og Konsumprisindeks justert for avgifter og energi (KPI-JAE) for perioden 2015 til 2024 (ssb.no).

Store deler av den nasjonale økonomien har gjennom 2021 begynt å normalisere seg og store deler av det opprinnelige tilbudet er re-etablert eller på vei til å bli det. Høyreskiftet av AS vil ifølge teorien ha en betydelig inflasjonsdempende effekt, så lenge som etterspørselen ikke øker.

Det finnes allikevel to risikofaktorer som kan gjøre at inflasjonen fortsetter å vokse. På den ene siden kjemper verdenen fortsatt mot et virus med stadig nye mutasjoner som lett kan vippe økonomien ut av balanse igjen, både nasjonalt og internasjonalt, som vi har sett med den nyeste varianten av viruset. Dette kan gjøre at deler av tilbudssiden halter.

På den andre siden så har de økonomiske virkemidler som ble brukt i 2020 og 2021 bidratt til økt etterspørsel. Økonomien i 2021 har ifølge Statistisk Sentralbyrå nærmet seg fullt sysselsettingsnivå, med en arbeidsledighet på 3.6%. Det betyr vi nærmer oss trolig også den brattere delen i AS kurven som er gjengitt i Figur 7. Hvis den reduserte konsumtilbøyeligheten til konsumentene begynner å løsne opp kan det føre til sene ringvirkninger i form av etterspørselsstimuli. Hvis AD da flytter seg mer til høyre kan pengepolitikken som ble ført under pandemien allikevel gi et økt prispress og dermed økt inflasjon.

Vi kan dog også se at den ekspansive pengepolitikken begynner å bli skjerpet inn. I mange land tyder det på at sentralbankene vil komme med en renteøkning etter

hvert, altså en mer kontraktiv pengepolitikk. Nasjonalbudsjettet 2022 tilsier også at offentlige investeringer, og dermed pengebruket fra oljefondet nå skal reduseres (Melding fra Stortinget, 2022). En mer kontraktiv penge- og finanspolitikk kan så dempe økt etterspørsel og dermed risikoen for økt inflasjon.

Så oppsummert, har finans- og pengepolitiske virkemidler under pandemien ført til økt inflasjon? I det store og hele bilde vil jeg si nei. I starten av nedstengingen i 2020 er det primært en reduksjon i det totale tilbudet som har ført til at vi har opplevd økt inflasjon. I 2021 er det så de høye energiprisene som har ført til økt inflasjon, mens kjerneinflasjonen faktisk har vært nokså lav. I fremtiden kan vi kanskje kjenne på noen sene ringvirkninger av den ekspansive finans- og pengepolitikken gjennom at sparekapital kommer i omløp, men gitt at tilbudssiden henter seg fullstendig inn igjen bør det være mulig for Norge å oppnå et inflasjonsmål på rundt 2% uten at det går på bekostning av arbeidsplasser.

5 Konklusjon makroøkonomi

I denne oppgaven har jeg presentert makroøkonomisk teori, hovedsakelig rettet mot AD-AS modell. Jeg har også gått gjennom mulige økonomiske virkemidler innen finans- og pengepolitikk. Teorien ble brukt til å både diskutere mulige årsaker for negativ økonomisk vekst samt muligheten til å bruke økonomiske virkemidler til å motvirke en lavkonjunktur.

Årsaker til negativ økonomisk vekst kan enten være tilbuds- eller etterspørselsdrevet. I eksempelet av finanskrisen i 2008/2009 har vi sett at en reduksjon i etterspørsel har ført til en lavkonjunktur på grunn av et eksternt sjokk, noe som har ytret seg tydelig i faktorene i realligningen. Vi har også sett at regjeringen har ført en ekspansiv finans- og pengepolitikk i den tiden for å motvirke effektene.

AD-AS modellen har også vært et ypperlig hjelpemiddel for å diskutere forventet inflasjon under Covid-19 pandemien i Norge. Søkelyset ble satt på økonomiske virkemidler som mulig årsak til inflasjon. Her har det vært viktig å skille mellom kjerneinflasjon (KPI-JAE) og den totale inflasjonen (KPI). Økt kjerneinflasjon i

starten av pandemien har primært vært forårsaket av reduksjonen i det totale tilbudet. Finans- og pengepolitiske tiltak har primært bidratt til å opprettholde etterspørselen i de sektorene det var mulig, samt å hjelpe kriserammede bedrifter gjennom pandemien. I 2021 var det hovedsakelig høye energipriser som bidro til høy inflasjon mens kjerneinflasjonen faktisk har redusert seg. Det tyder på at tilbudssiden har begynt å reetablere seg. Så gjenstår det å se hva fremtiden bringer, noe som er avhengig av både den fremtidige utviklingen av pandemien og den fremtidige retningen som penge- og finanspolitikken tar.

DEL 2

ØKONOMISK HISTORIE

6 Innledning til økonomisk historie

Økonomisk historie befatter seg med spørsmålet hvordan mennesket har klart å overleve og hvordan det har skapt velstandsvekst. I denne oppgaven vil jeg redegjøre for tre forskjellige aspekter i faget, basert på tre deloppgaver før jeg gir en oppsummering av funnene i kapittel 10.

Kapittel 7 beskriver velstandsutviklingen i verden fra menneskets opprinnelse frem til i dag. Utviklingen av velstand kan uttrykkes i forskjellige parametere. I denne redegjørelsen vil jeg begrense meg til parameterne bruttonasjonalprodukt (BNP) per innbygger, som er den samlede verdien av alt som produseres i en økonomi delt på befolkningen, og levealder, der høy levealder er et tegn på høy velstand. I beskrivelsen vil jeg kun ta for meg de store trekkene ved å sammenligne land og aggregerte regioner, jeg vil ikke se på utviklingen internt i land.

I kapittel 8 vil fokuset gå over til hvorfor velstandsutviklingen har skjedd på denne måten, det vil si hvilke faktorer som har bidratt til at verden er den den er i dag og noen regioner har blitt rikere enn andre. Dette eksemplifiseres ved hjelp av en sammenligning av de to landene Sveits og Nepal som har utviklet seg i forskjellige retninger.

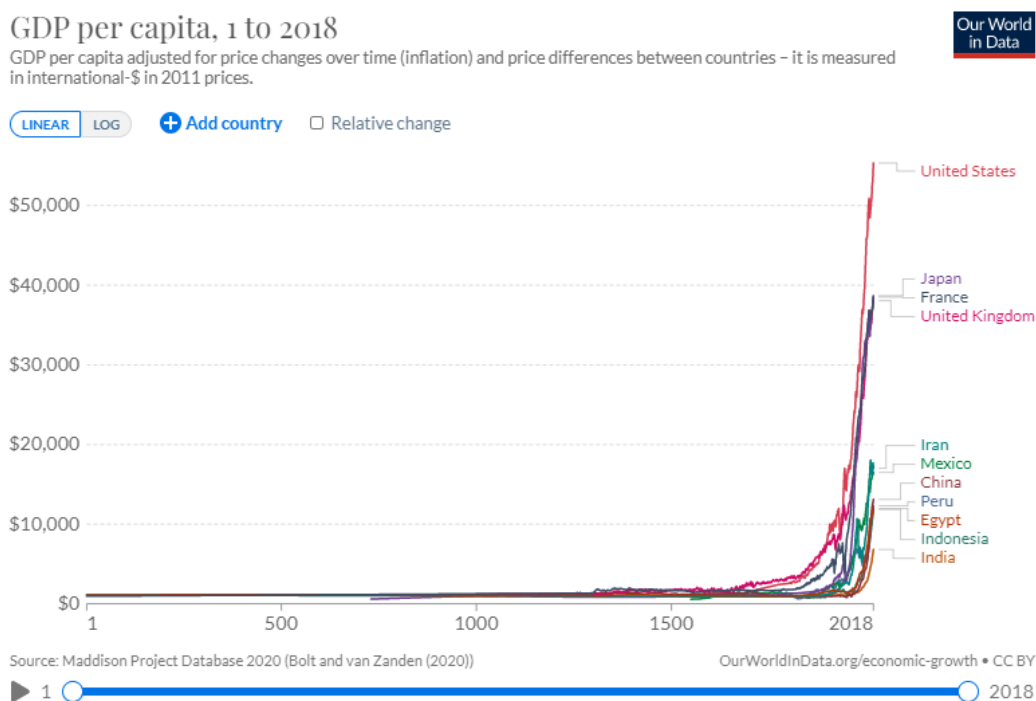
Kapittel 9 vil ta for seg påstanden «Den økonomiske globaliseringen er over». Jeg vil da først definere hva som legges i begrepet økonomisk globalisering for så å se på globalisering historisk sett samt å presentere en balansert diskusjon om det er faktorer som tyder på at den økonomiske globaliseringen er over eller ikke.

Vurderingene i denne oppgaven er hovedsakelig basert på presentasjoner og seminarer om økonomisk historie fra kurset «Anvendt Økonomi for Ledere: Globale Perspektiver» med Espen Ekberg, samt pensum litteratur.

7 Hovedtrekkene i velstandsutviklingen

Den økonomiske historien kan grovt sett deles inn i 5 hovedfaser. Den første fasen beskriver perioden fra tidenes morgen til ca. 1800, der alle nasjoner opplever lite

økonomisk vekst. Denne fasen betegnes som *Malthusfellen* og karakteriseres ved at økonomisk vekst stadig blir spist opp av befolkningsvekst, det vil si velstandsnivået over tid er relativt stabilt med små variasjoner (Roser, 2020). Denne fasen illustreres ved en nokså konstant utvikling av BNP/innbygger frem til 1800 i Figur 10. Velstandsforskjellene mellom land var nok så små mellom verdenslandene helt frem til 1800.

Figur 10 Velstandsutviklingen for noen utvalgte land i BNP per innbygger. Malthusfellen illustreres ved en stabil BNP/innbygger frem til ca. året 1800 (Roser, 2020).

I perioden fra 1500-ca 1800 får kolonialmaktene med Nederland og England i spissen et økonomisk forsprang ovenfor andre nasjoner. Dette skyldes verdensfarere og kolonialiseringen som gjorde at disse landene begynte å styre handelen på et mer globalt nivå. Landene opplever økt handel og dermed økt økonomisk vekst noe som man også kan se antydninger til i Figur 10. Denne perioden kalles for «*Merchantilist era*», eller *Handelsøkonomien* (Allen, 2011). Dette gjør at England og Nederland opplever høyest velstand i starten av 18-hundretallet (se Figur 11a). Totalt sett er dog velstandsforskjellene mellom forskjellige land fortsatt forholdsvis små i denne tiden.

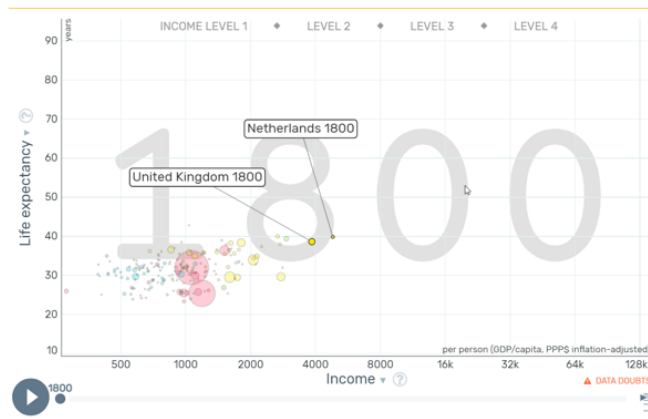
Den *industrielle revolusjonen* markerer starten av moderne økonomisk vekst og skyter fart i England mellom 1760 og 1850 (se Figur 11a og b). Kombinasjonen av lite tilgjengelig arbeidskraft, høye lønnskostnader og lave energipriser gjennom lett tilgjengelig kull førte til en høy grad av innovasjon for å effektivisere og øke produktiviteten. Innovasjon ledet til industrialisering og høy produktivitet ved hjelp av forskjellige maskiner, som for eksempel vevstolen og dampmaskinen. England ble dermed fort staten med høyest velstand i verden og drar i fra andre land ved å øke både BNP/innbygger og forventet levealder (se Figur 11b), (Allen, 2011).

Flere europeiske land, Nord Amerika samt Australia og New Zealand klarte å iverksette, kopiere og forbedre det som England hadde initiert. Dermed klarte de å lukke gapet eller «catch-up» til forspranget som England hadde fått, både med tanke på BNP/innbygger og levealder. Denne catch-up-fasen karakteriserer den fjerde fasen i økonomisk historie, «*The Great Divergence*», i perioden 1850-1950. Det vil si at det nevnte utvalg av land klarte å dra ifra resten av verden og det var store gap mellom de rikeste land i vest Europa, Nord Amerika og Oseania og de fattigste landene i Afrika og Øst-Asia (se Figur 11c). I de sist-nevnte landene forble arbeidskraften såpass billig at innovasjon og implementering av kostbare maskiner ikke var lønnsomt (Allen, 2011).

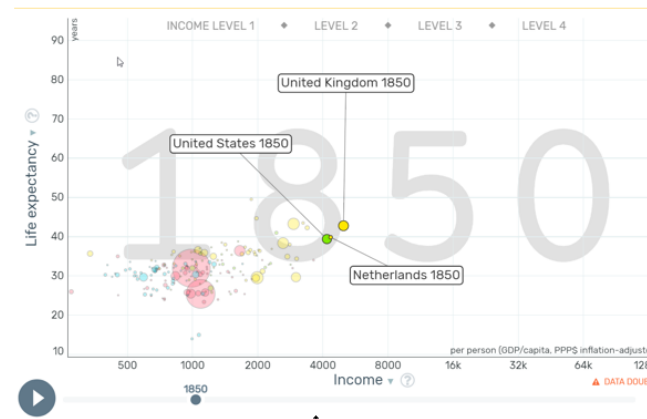
Fra 1950 og frem til i dag har noen land klart å lukke gapet til den vestlige verden gjennom en stor statlig satsing, som også refereres til som «the big push». Dette gjelder spesielt Japan (fra 1950), Kina (fra 1980) og India (i nyere tid). Denne femte perioden i historien refereres også til som «*The Great Convergence*» (se Figur 11d) (Allen, 2011). De mest befolkningsrike landene i verden har altså klart å lukke velstandsgapet betraktelig, mens spesielt den afrikanske verdenen, med hovedtyngden på Afrika sør for Sahara, har blitt hengende etter.

Totalt sett har levestandarden og velstanden økt verden over. Dette er spesielt synlig i økningen av forventet levealder fra 1800 til 2019 (Figur 11). Samtidig har velstandsgapet mellom de rikeste landene og de fattigste landene aldri vært større enn i 2019. I 1800 var forskjellen mellom BNP/innbygger i det rikeste og det

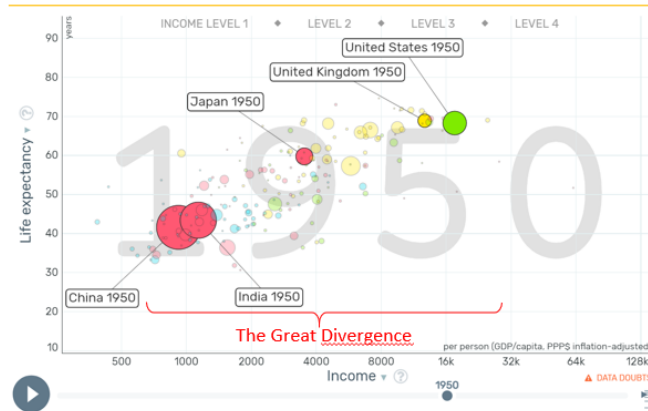
fattigste landet i verden i underkant av 5000 USD. I 2019 ligger det på over 110'000 USD. I og med at landene med høyest befolkning har opplevd økt velstand blant annet gjennom «The Great Convergence» lever det flere mennesker i verdenen over den ekstreme fattigdomsgrensen på 2 USD/dag i dag, enn det gjorde i 1800 (Bourguignon & Scott-Railton, 2015).

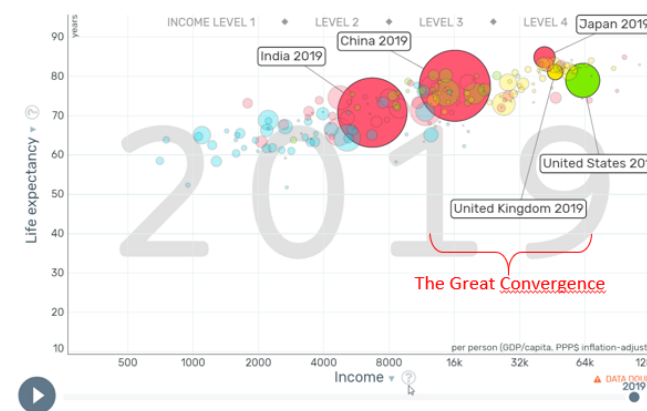
a) Slutten av «mercantilist era» med Nederland og UK i spissen

b) Industriell revolusjon og catch up av flere vestlige land med UK

c) «The Great Divergence», vestlige land har dratt fra resten av verden

d) Big push av Japan, Kina og India som leder til «The Great Convergence»

Figur 11 Illustrasjon av forskjellige faser i vår økonomiske historie. Figur a, b, c og d viser forskjellige år fra 1800 frem til i dag. X-Aksen viser inntekten per innbygger og Y-Aksen viser forventet levealder. Parametere viser en positiv korrelasjon og gir uttrykk for velstanden i et land. Hvert punkt representerer et land der farge indikerer hvor i verden landet ligger og størrelsen indikerer innbyggertallet i landet. Kilde: www.gapminder.org

8 Ulikhet i verden

8.1 Faktorer til ulikhet i verdenen

I Kapittel 7 så vi hva som har skjedd gjennom menneskets historie med søkelys på velstandsutviklingen. Det er derimot ikke diskutert hvorfor det vestlige Europa med England i spissen ledet den industrielle revolusjonen og drev frem «The Great Divergence» og ikke for eksempel Afrika. Som nevnt i kapittel 7, så har Nederland og England greid å skaffe seg et lite velstandsforsprang ovenfor andre land rundt 1800. Men hvorfor har noen land klart å lukke gapet til England, mens andre ikke har klart å gjøre det? I det første seminaret i kurset «Anvendt Økonomi for Ledere: Globale Perspektiver» har Espen Ekberg diskutert 7 hovedfaktorer som har bidratt til dette.

Geografi er kanskje den mest nærliggende. Det er ikke bare den geografiske nærheten mellom land som gjorde at europeiske land klarte å følge med England i utviklingen. Geografien sier like mye om utformingen av landet som for eksempel klima, tilgang til naturressurser som danner grunnlaget for handel og utforming av kystlinje, som bestemmer handelsruter.

Kultur i et land påvirker evnen til å delta i velstandsutviklingen. Den kristelige religionen for eksempel har bidratt til at flere kunne lære å lese og formidle informasjon, noe som igjen har ført til økt deling av kunnskap. For å kunne drive effektiv med handel er lese-, skrive- og regneferdigheter essensielle.

Demografi handler om befolkningssammensetningen i et land, som for eksempel alders- og kjønnsfordeling, etnisitet, fordeling av minoriteter etc. Demografien i et land i kombinasjon med måten et land blir styrt på kan føre til at både folkegrupper blir sosialt og økonomisk inkludert og ekskludert i utviklingen.

Teknologiutvikling er en stor bidragsyter i velstandsutviklingen. Oppfinnelsen av maskiner hjalp å effektivisere produksjonssektoren (Allen, 2011), mens utviklingen av skipsteknologi bidro til en transportrevolusjon (Findlay & O'Rourke, 2007). I et land med lave reallønninger vil ikke teknologiutvikling bli

vektet like høyt da det er mye enklere å øke arbeidsstaben med billig arbeidskraft. Landet er dermed fanget inn i en teknologifelle.

Globaliseringen som ble initiert gjennom kolonialmaktene er også en viktig bidragsyter til velstandsforskjeller. Med globaliseringen kommer informasjonsutveksling og kunnskap om hvordan handelen effektivt kan bygges opp. Globaliseringen førte også til «The Great Specialisation», der noen land spesialiserte seg innen råvare produksjon og andre innen produksjonen av høyt foredlede produkter.

Økonomisk politikk er relevant for å beskytte egne markeder for å bidra til velstandsøkning i eget land. Frihandelsavtaler og heving av toll er aktive virkemidler for å styre handelen. I tillegg har land som lyktes etablert et finansvesen som både etablerer penger (sentralbank) og fordeler kapitalen (banker).

Institusjoner, som rettsvesenet utgjør den syvende faktor som har vært en betydelig bidragsyter for hvorfor noen nasjoner ble vinnere i den økonomiske velstandsutviklingen. Et velfungerende og effektivt rettsvesen som på en effektiv måte krever inn skatt og gir stabile rammer i bedrifters og individers hverdag bidrar til at et land kan oppnå økt velstand. Usikkerheter rundt for eksempel eiendomsrett, personlig rettssikkerhet, avtaler etc. blir betraktelig redusert.

8.2 Ulikhet – et eksempel: Sveits og Nepal

To land som har en sammenlignbar geografi, men som har utviklet seg i to vidt forskjellige retninger i perioden 1800 til 1950 er Sveits og Nepal. I 1800 var BNP per innbygger i Sveits i underkant av 4 ganger så stor som i Nepal, i 1950 var forskjellen på nesten 28 ganger (gapminder.org). I det følgende vil jeg på overordnet nivå sammenligne disse to land i forhold til de syv faktorene for å diskutere ulikheter i økonomisk velstand. Informasjonen om landene er hentet fra Worlddata.org, Wikipedia artikler om de to land og CIA sin World Fact Book.

Geografi: Både Sveits og Nepal er små nasjoner uten tilgang til kystlinje. Høye fjell opptar store deler av landenes areal, det er dog en betydelig forskjell i høyden

av disse fjellene. Utenom det høyalpine klimaet er det stor forskjell i klima mellom disse to land, der Sveits har et mer kontinentalt vestavinds klima, mens Nepal har store områder med tropisk og subtropisk klima. Ingen av landene har tilgang til store naturressurser, og er dermed dømt til å mislykkes i den store verdensøkonomiske sammenhengen. Allikevel er Sveits blitt et av verdens rikeste land, mens Nepal er et av verdens fattigste. Den geografiske nærheten til de vestlige Europeiske land kan ha vært en faktor som gjorde at Sveits har lyktes under den industrielle revolusjonen, mens Nepal, med sin nærhet til India og Kina hang etter.

Demografi: Mye av forklaringen til den ulike utviklingen ligger i historien av de to landene. Sveits dannet seg som en sammenslutning av uavhengige, likesinnede stater/kantoner (edsforbund i 1291 mellom skogsstatene) til det som senere skulle bli den sveitsiske konføderasjon med demokratisk grunnlov fra 1848. Systemet fremmet likhet og en stor grad for inkludering, adelsstanden hadde lite makt. Den nepalske befolkningen består av tre større befolkningsgrupper og flere urfolkstammer. Det er kun om lag 60% av befolkningen som snakker det offisielle landsspråket Nepali. Monarkiet og et ustabil politisk system inkluderte noen befolkningsgrupper mens andre forble ekskludert.

Kultur: Evnen til kunnskapsdelingen kan ofte tett knyttes til religionen. Den dominante religionen i Nepal er hinduismen, som er bygd opp på et kaste-system, der man ikke kan bevege seg mellom kaster i det levende livet. Dermed er ferdigheter som lesing og regning forbeholdt et begrenset utvalg av befolkningen. I Sveits derimot er kristendommen godt spredd, og spesielt reformasjonen til den kalvinistiske protestantisme har ført til at langt flere kunne både lese og skrive, noe som førte til et generelt høyt utdanningsnivå i befolkningen.

Teknologi: Sveits opplevde en tidlig industrialisering mens primær sektoren har vært dominerende i Nepal. En bidragsyter til dette har vært utviklingen og tilgangen til et velutviklet vei- og jernbanenett i Sveits som, til tross for mangel på kystlinje, førte til gode transport muligheter. Tall fra World Fact Book til CIA viser at Nepal har i underkant av 28000km med vei hvorav mindre enn halvparten

er asfaltert. Jernbanenettverket måler kun 59km og den første jernbanen kom i 1927. I motsetning til det har Sveits et veinett på nesten 58000km, der omtrent alt er asfaltert, samt et jernbanenett som er om lag 100 ganger større en Nepals med den første jernbanen i drift i 1847.

Globalisering: Sveits hadde sentrale handelsruter gjennom Europa der det gode jernbane nettverk bidro positivt. Nepal hadde en kort tid en viktig rolle i global handel gjennom silkeveien, men har etter hvert i stort sett vært kuttet av og ikke spilt noe viktig rolle i de globale handelsrutene.

Økonomisk Politikk Gjennom tidlige frihandelsavtaler og forholdsvis liberale tollregler har Sveits lagt godt til rette for en velfungerende statsøkonomi. Økonomisk liberalisering av Nepal kom først med den første bølgen av demokratisering rundt 1950. Før den tiden har Nepal i stort sett vært preget av politisk ustabilitet.

Institusjoner: De Sveitsiske kantonene hadde en felles interesse om uavhengighet og frihet fra de store maktene, noe som førte til felles økonomiske interesser og et godt militært forsvarsforbund. Staten hadde altså et velfungerende direkte demokrati med et velfungerende system for avtaler og rettssikkerhet, og dermed en høy grad av politisk stabilitet og tillit. Den institusjonelle ustabiliteten i Nepal (kongerike, kupper, Rana-dynastiet) har preget landet helt frem til begynnelsen av 2000 tallet. Først i midten av 19-hundretallet kom den første demokratiske revolusjonen, men til tross for det var landet preget av politisk ustabilitet der kongehuset og de demokratiske partiene stod på hver sin side. Dette ledet til redusert rettssikkerhet, uforutsigbare forhold og dermed en lav grad av tillit.

Som vi kan se så har altså kombinasjonen av de forskjellige faktorene ført til en veldig ulik utvikling av de to landene. Disse faktorene går på mange måter hånd i hånd, påvirker hverandre gjensidig og kan dermed gi en forsterkningseffekt i velstandsutviklingen.

9 Økonomisk globalisering

I kapittel 7 og 8 har vi sett at velstandsutviklingen blant annet har vært preget av økt global handel og den industrielle revolusjonen medførte den første globaliseringsbølgen. Gjennom de siste drøye tohundre år har globalisering opplevd både medvind og motvind. I senere tid har globalisering vært et ofte omdiskutert tema, der både begrep som «slowbalisation» (The Economist, 2020) og de-globalisering har blitt mer prominente begrep i media. I denne delen av oppgaven vil jeg se nærmere på påstanden «Den økonomiske globaliseringen er over» og diskutere argumenter som både taler for og imot dette.

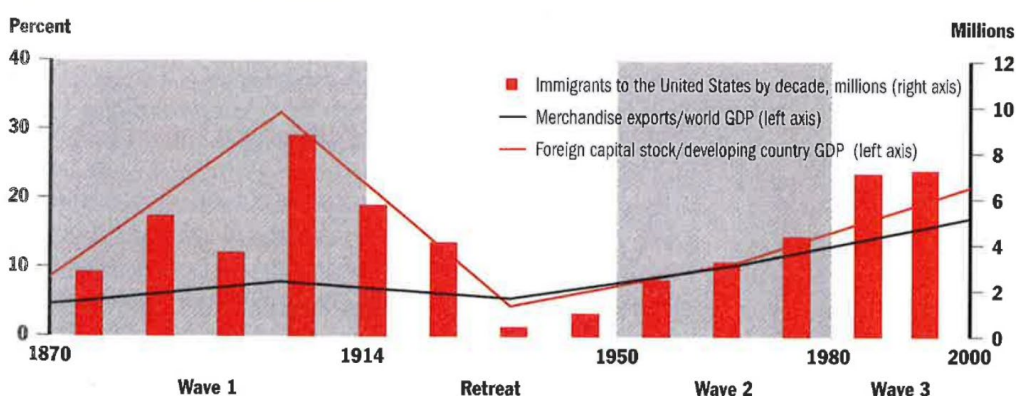
Før påstanden kan diskuteres må det ses nærmere på hva økonomisk globalisering egentlig er. Ifølge O'Rourke (2019) kjennetegnes globalisering av at prisene på gitte varer blir mer like, altså at pris gapet blir redusert på grunn av økt handel og utviklingen i transportkostnader. Collier & Dollar (2002) definerer økonomisk globalisering som «den økonomiske integrasjonen av handel, migrasjon og kapital». I begge tilfeller karakteriseres globaliseringen av et felles marked for økt internasjonal handel, forflytting av arbeidskraft og kapital.

En viktig forutsetning for global handel er lønnsomheten. Teknologiutvikling i blant annet transport- og informasjonssektoren har gjennom tiden ført til sterke kostnadsreduksjoner både i produksjonen og ikke minst transporten av varer og tjenester som dermed gjør at varer kan være konkurransedyktige til tross for lang transportvei og tjenester kan outsources til lavprisland. En annen viktig faktor er politiske forutsetninger som må være på plass. Frihandelsavtaler støtter utveksling av globale varer og tjenester.

Historisk sett har globalisering foregått i tre bølger (Collier & Dollar, 2002). Den første globaliseringsbølgen startet med den industrielle revolusjonen og varte omtrent til starten av første verdenskrigen. Perioden deretter, som omfatter den første verdenskrigen, mellomkrigstiden og den andre verdenskrigen, ble kjennetegnet av sterk nasjonalisme og proteksjonisme. Internasjonal handel falt kraftig og økonomisk vekst som ble oppnådd i tiden frem til 1914 ble tilnærmet tilintetgjort. Først etter andre verdenskrigen og frem til cirka 1980 ble verden mer

åpen igjen, handelsbarrierer ble fjernet og man snakker om den andre globaliseringsbølgen. Både i første og andre globaliseringsbølgen ble den vestlige verden favorisert, mens det bestod betydelige handelsbarrierer mot resten av verdenen. Den siste globaliseringsbølgen, ofte kalt den nye globaliseringsbølgen, startet så rundt 1980. Fra da og fremover styrket nasjoner som Kina og India sine posisjoner som globale handelsmakter. Med slutten av den kalde krigen begynte også kapital-bevegelser og migrasjonen å øke igjen. De tre globaliseringsbølger vises i Figur 12 i form av de tre hovedkjennetegn for økonomisk globalisering: internasjonal handel, forflytting av arbeidskraft og forflytting av kapital.

Figure 1.1 Three waves of globalization

Source: Foreign capital stock/developing country GDP: Maddison (2001), table 3.3; Merchandise exports/world GDP: Maddison (2001), table F-5; Migration: Immigration and Naturalization Service (1998).

Figur 12 Globaliseringsbølger: Den første globaliseringsbølgen, De-Globalisering, den andre globaliseringsbølgen og den nye globaliseringsbølgen vist i form av migrasjon (arbeidskraftforflytning), Eksport per BNP (Varehandel) og utenlandsk kapital beholdning per BNP (kapitalflyt) (Collier & Dollar, 2002).

I den senere tiden er det flere kilder som nevner at globaliseringen som vi kjenner den har kommet til veiens ende (O'Sullivan (2019), The Economist (1) (2019), The Economist (2) (2019), The Economist (2020)). Alle argumenterer for at globaliseringen har saktet ned etter finanskrisen i 2008 og at vi nå opplever en «slowbalisation». Samtidig har blant annet Covid-19 pandemien vist oss hvor sammenvevd verden egentlig er. På toppen av pandemien kom Ever Given-hendelsen som sperret hele Suez kanalen og har hatt store påvirkninger på forsyningen av varer verden over også lenge etter at skipet var frigjort (Yee & Glanz, 2021). Så hvordan ser fremtidsutsiktene for økonomisk globalisering, det

vil si internasjonal handel, forflytting av arbeidskraft og forflytting av kapital, egentlig ut?

America first, handelskrig, Brexit, EU skepsis– verdenen har i senere tid sett tendenser til økt proteksjonisme og krefter som ønsker seg vekk fra globalisering. Tollinntekter fra importvarer har økt kraftig etter at Trump tok over som president (The Economist (2), 2019). The Economist (1) (2019) argumenterer for at migrasjon, kapital flyt og varehandel ikke er fri lengre, da noen regioner blir foretrukket ovenfor andre regioner. Covid-19 pandemien har ytterligere forsterket reduksjonen i fri personflyt, økt skepsisen mot globale avhengigheter, ført til økt støtte for lokal produksjon og et fremtredende ønske om å rive seg løs fra internasjonale avhengigheter i varehandelen (The Economist, 2020). Ifølge disse kildene beveger vi oss mot en mer regionalisert multi-polar verden med tre hoved sentre, Amerika, Europa og Asia, som har forskjellig syn på politisk tilnærming.

På den andre siden har Covid-19 pandemien vist oss hvor sammenvevd verdenen egentlig er og hvor vanskelig det kan være å rive seg løs fra globale avhengigheter. Store deler av produksjonslinjer, fra klær til tekniske duppedingser, er lagt ut over hele verden. Også tjenester, som for eksempel IT-støtte, er outsourcet til lavprisland. Produksjon er drevet av kostnader, priser og valuta kurs (Tooze, 2020). En endring til lokal produksjon er både kostnadsintensiv og tar tid å bygge opp (Greene, 2021). Historien har vist at både privat personer, bedrifter og offentlige etater vil helle mot de løsningene som gir oss mest «bang for the buck», altså som er mest kostnadseffektive. Greene (2021) påpeker utover det at USA's import har aldri vært høyere enn i September 2021. Videre fortsetter bedrifter å investere i kinesiske produksjonsfasiliteter og Kina's eksport har oversteget pre-pandemi nivået.

Pandemien har vist oss hvor sårbar det globale systemet er når enkelt aktører begynner å tenke mer egoistisk. Den har nok forsterket det som oppleves som en de-globalisering, spesielt gjennom begrensningen av migrasjon og flaskehalsene i internasjonal varehandel. Samtidig er det grunn til å anta at en normalisering vil føre til økt personforflytting, varehandel og kapital flyt igjen. Vi har sett at

utviklingen av nye teknologiske løsninger for samarbeid har aksellerert under pandemien og kan anta at de er kommet til å bli. Teknologit utvikling får verden til å rykke stadig nærmere sammen og stimulerer til internasjonalt samarbeid og internasjonal handel. Også eksisterende infrastruktur er bygd opp basert på en internasjonal modell. Mye er tilrettelagt for at samarbeidet fortsetter globalt, noe som vil være sentralt for å kunne lykkes med å løse globale utfordringer som for eksempel klimaendringer og cybersikkerhet.

Det finnes altså ikke noe entydig svar om globaliseringen er over eller ei. Det er dog grunn til å anta at samarbeidet på verdensbasis vil forandre seg i etterdønningene av pandemien. En mulighet er at produksjonslinjer vil bli enda mer diversifisert i forskjellige lavprisland og fokuset vil skifte vekk fra Kina (Greene, 2021). Kanskje samhandlingen vil være noe annerledes enn den formen vi har kjent til frem til i dag. Men handelskanaler/allianser fantes gjennom de forskjellige faser av globalisering og vil trolig finnes i forskjellige former også i fremtiden. Selv om *The Economist* (1) (2019) argumenterer for at migrasjon, kapital flyt og varehandel ikke er fri lengre, så har de nok aldri vært 100% fri. Alle globaliseringsbølger har vært kjennetegnet av at noen regioner har vært favorisert ovenfor andre regioner dog i forskjellig stor grad. Og alle globaliseringsbølger har ført til vinnere og tapere.

Er globaliseringen over? Trolig ikke, men kanskje til en viss grad i den formen vi har kjent den i dag. Kanskje vi snakker om en fjerde globaliseringsbølge? Farrell & Abraham (2020) snakker for eksempel om en ny modell som setter offentlig sikkerhet og velvære av folket i sentrum heller enn markedets lover. Og da stiller det seg vel spørsmålet om hvem som er vinnerne og taperne i den neste fasen?

10 Konklusjon økonomisk historie

I denne prosjektoppgaven har jeg gått nærmere inn på utvikling av velstand fra tidenes morgen frem til i dag, hvorfor noen land er fattige mens andre er blitt rike, eksemplifisert gjennom en sammenligning av fjellstatene Sveits og Nepal, samt sett på globaliseringens fremtidsutsikter.

Velstandsutviklingen kan deles inn i 5 hovedfaser, Malthusfellen, Handelsøkonomien, den Industrielle Revolusjonen, The Great Divergence og The Great Convergence. Det kom frem at den store velstandsveksten og velstandsforskjellene først vokste frem i de siste drøyt 200 årene i menneskets historie.

Velstandsforskjellene og den ulike utviklingen verdenen over kan forklares ved hjelp av de syv faktorene geografi, demografi, kultur, teknologi, globalisering, økonomisk politikk og institusjoner. Kombinasjonen av disse har til en stor grad avgjort hvorfor noen land lykkes og har blitt rike mens andre henger etter. Dette har jeg beskrevet litt nærmere basert på en sammenligning av Sveits og Nepal.

Med velstandsveksten og den industrielle revolusjonen har verden også opplevd økt globalisering. Denne har utviklet seg i 3 forskjellige bølger siden 1800. I senere tid er det mange som mener at den har saktet ned. Men svaret er ikke svarthvitt. Om globaliseringen er over eller ei avhenger av den kollektive retningen mennesker trekker til og dermed den politiske retningen land velger å ta.

11 Referanser

- Allen, R. C. (2011). *Global Economic History - A Very Short Introduction*. Oxford.
- Bourguignon, F., & Scott-Railton, T. (2015). *The Globalization of Inequality*. Princeton University Press.
- CIA. (2021, September 03). *The World Factbook - Nepal*. Hentet September 2021 fra The World Factbook: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nepal/>
- CIA. (2021, September 03). *The World Factbook - Switzerland*. Hentet September 2021 fra The World Factbook: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/switzerland/>
- Collier, P., & Dollar, D. (2002). The New Wave of Globalization and its Economic Effects. I W. Bank, *Globalization, Growth and Poverty - Building and Inclusive World Economy* (ss. 23-26). Oxford University Press.
- Farrell, H., & Abraham, N. (2020, July 4). This is what the future of globalization will look like. *Foreign Policy*. Hentet fra <https://foreignpolicy.com/2020/07/04/this-is-what-the-future-of-globalization-will-look-like/>
- Findlay, R., & O'Rourke, K. (2007). *Introduction to Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium*. Princeton University Press.
- Gram, T. (u.d.). *Bank Kriser i Norge*. Hentet September 25, 2021 fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/globalassets/upload/images/tidslinje/talerartikler/bankkriser-i-norge.pdf>

- Greene, M. (2021, November 16). Don't believe the deglobalisation narrative. *Financial Times*. Hentet fra <https://www.ft.com/content/a0683e4f-dde6-4164-b4a3-5f5062c73825>
- Halvorsen, K. (2008, Oktober 07). *Finanstalen for 2009*. Hentet September 25, 2021 fra Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/fin/taler-og-artikler/2008/finanstalen/id531232/>
- Melding fra Stortinget. (2022). *Nasjonalbudsjettet 2022*. Det Kongelige Finansdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/57a14a2bcf0e4970a23d4199714d0001/no/pdfs/stm202120220001000dddpdfs.pdf>
- Norges Bank. (2020, Mai 07). *Mål og virkemidler i pengepolitikken*. Hentet fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/tema/pengepolitikk/Mandat-oppgaver-pengepolitikk/>
- Olsen, Ø. (2020, Oktober 6). *Foredrag: Pengepolitikkenes rolle i en koronatiden*. Hentet November 4, 2021 fra Norges Bank: <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2020/2020-10-06-cme/>
- O'Rourke, K. (2019). Economic history and contemporary challenges to globalization. *The Journal of Economic History*, 79(2), 356-382.
- O'Sullivan, M. (2019). *The levelling - What's next after globalization*. Public Affairs.
- Park Framstad, A. (2018, Mars 02). *Senker inflasjonsmålet til Norges Bank*. Hentet fra E24: <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/8mGV4A/senker-inflasjonsmaalet-til-norges-bank>
- Roser, M. (2020, November 26). *Breaking out of the Malthusian trap: How pandemics allow us to understand why our ancestors were stuck in*

- poverty*. Hentet November 26, 2021 fra Our World in Data:
<https://ourworldindata.org/breaking-the-malthusian-trap>
- Schiller, B. R., & Gebhardt, K. (2019). *The Macroeconomy Today* (15th. utg.). McGraw Hill Education.
- Skjolden Thorsnes, S. (2021, Oktober 11). *KPI opp 4,1 prosent siste tolv måneder*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/statistikk/konsumprisindeksen/artikler/kpi-opp-4-1-prosent-siste-tolv-maneder>
- Statistisk Sentralbyrå - ssb.no*. (2021, September). Hentet September 24, 2021 fra Konjunkturtendensene - Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskap og prognoser, etter statistikkvariabel og år.:
<https://www.ssb.no/statbank/table/12880/chartViewColumn/>
- The Economist (1). (2019, June 28). Globalisation is dead and we need to invent a new world order. *The Economist*.
- The Economist (2). (2019, January 26). The global list - Globalisation has faltered and is now being reshaped. *The Economist*, 23-26.
- The Economist. (2020, May 22). Has covid-19 killed globalisation? *The Economist*, 1-9.
- Tooze, A. (2020, June 02). The death of globalisation has been announced many times. But this is a perfect storm. *The Guardian*. Hentet fra <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/jun/02/end-globalisation-covid-19-made-it-real>
- Wikipedia. (n.d). *Economy of Nepal*. Hentet September 2021 fra Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Nepal
- Wikipedia. (n.d.). *Economy of Switzerland*. Hentet September 2021 fra Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Switzerland

Wikipedia. (n.d.). *Nepal*. Hentet September 2021 fra Wikipedia:

<https://no.wikipedia.org/wiki/Nepal>

Wikipedia. (n.d.). *Sveits*. Hentet September 2021 fra Wikipedia:

<https://no.wikipedia.org/wiki/Sveits>

Worlddata. (2021, September). *Comparision between Switzerland and Nepal*.

Hentet September 2021 fra Worlddata:

<https://www.worlddata.info/country-comparison.php?country1=CHE&country2=NPL>

Yee, V., & Glanz, J. (2021, July 17). How one of the world's biggest ships jammed the Suez Canal. *The New York Times*. Hentet fra

<https://www.nytimes.com/2021/07/17/world/middleeast/suez-canal-stuck-ship-ever-given.html>